

دانشگاه الزهرا (س)
دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی

پایان نامه

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته مطالعات زنان

عنوان:

بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و آسیب‌های اجتماعی

در بین ساکنین اقامتگاه‌های دخترانه شهر تهران

استاد راهنما

دکتر فریبا سیدان

دانشجو

پرستو قنبری پیرکاشانی

اسفند ماه سال ۱۳۸۹

دانشگاه الزهراء (س)
دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی
پایان نامه

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد
رشته مطالعات زنان
عنوان:

بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و آسیب‌های اجتماعی
در بین ساکنین اقامتگاه‌های دخترانه شهر تهران

استاد راهنما
دکتر فریبا سیدان

استاد مشاور
دکتر خدیجه سفیری

دانشجو
پرستو قنبری پیرکاشانی

اسفند ماه سال ۱۳۸۹

کلیه دستاوردهای این تحقیق متعلق به
دانشگاه الزهراء (س) است.

تقدیم به سرمایه‌های زندگی‌ام،

پدر، مادر و همسر

آنان که دوستشان دارم

در ابتدا از زحمات استاد ارجمندم، سرکار خانم دکتر سیدان کمال سپاسگذاری را دارم که با وجود مشغله‌ی فراوان همیشه مرا در نگارش این پایان‌نامه یاری دادند.

از هم‌پاری‌های سرکار خانم دکتر سفیری که با راهنمایی‌های خود مشاوره‌ی این پان‌نامه را به عهده گرفتند، نهایت تشکر را دارم

در پایان زحمات پدر، مادر و خانواده‌ی مهربانم را که در تمام سال‌های تحصیل صبورانه پشتیبانی‌ام کردند سپاس می‌گویم به‌خصوص برادرم که با راهنمایی‌های خود نقش مهمی در انجام این تحقیق داشت.

صبوری‌ها و همراهی‌های همسرم را می‌ستایم که در طول نگارش پایان‌نامه همواره مایه‌ی دلگرمی‌ام بود.

و سپاسگذارم از همهی دوستان دانشگاهم که به هر نحوی مرا در به سرانجام رساندن این پایان‌نامه کمک کرده‌اند.

چکیده

نتیجه برخی از تحقیقات نشان می‌دهد آسیب‌های اجتماعی در سال‌های اخیر در بین زنان افزایش یافته لذا هدف پژوهش حاضر بررسی آسیب‌های اجتماعی با توجه به رویکرد سرمایه اجتماعی می‌باشد از این رو کنترل اجتماعی، بستگی اجتماعی و احساس انزوای اجتماعی به عنوان متغیرهای واسطه در نظر گرفته شده که از آن طریق ضعف سرمایه اجتماعی دختران ساکن اقامتگاه‌های شهر تهران تاثیرگذار بوده و موجبات آسیب‌های اجتماعی را فراهم می‌آورد. در پژوهش حاضر از روش پیمایش بهره گرفته شده و تکنیک جمع‌آوری داده‌ها با استفاده از پرسشنامه است. برای این منظور ۳۳۵ نفر از ساکنین اقامتگاه‌های دخترانه شهر تهران با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی انتخاب شدند. یافته‌ها حاکی از آن است که سرمایه اجتماعی با متغیرهای کنترل اجتماعی، بستگی اجتماعی و احساس انزوای اجتماعی همبستگی و رابطه معنادار دارد. همچنین آسیب‌های اجتماعی با متغیرهای واسطه یعنی کنترل اجتماعی، بستگی اجتماعی و احساس انزوای اجتماعی رابطه معنادار و همبستگی داشته‌اند. یافته‌های تحلیل چند متغیره رگرسیون نشان داد که متغیرهای کنترل اجتماعی، سن، سطح اقامتگاه، احساس انزوای اجتماعی، بستگی اجتماعی و سرمایه اجتماعی به ترتیب بیشترین واریانس آسیب‌های اجتماعی را تبیین می‌کنند.

نتیجه نهایی در رابطه با افراد مورد مطالعه در این پژوهش نشان می‌دهد آنها از ضعف قابل توجه سرمایه اجتماعی برخوردار بوده و این پدیده رابطه قوی با آسیب‌های اجتماعی دارد.

در نهایت این پژوهش مویید دیدگاه بوردیو است چنانکه می‌توان اذعان داشت زنان سرمایه داران اجتماعی متفاوتی بوده و دچار ضعف سرمایه اجتماعی می‌باشند از این رو سرمایه اجتماعی به معنی روابط قدرت است که می‌تواند ابزار تولید و بازتولید فرودستی زنان را فراهم آورد.

کلید واژه: سرمایه اجتماعی، آسیب‌های اجتماعی، زنان، اقامتگاه‌های دخترانه

فصل اول کلیات پژوهش

۱. فصل اول.....	۲
۱.۱. مقدمه.....	۲
۲.۱. طرح مسئله.....	۴
۳.۱. پرسش های پژوهش.....	۹
پرسش های اصلی	۹
پرسش های فرعی	۹
۴.۱. ضرورت پژوهش.....	۹
۵.۱. اهداف پژوهش:.....	۱۰

فصل دوم ادبیات تحقیق

۲. فصل دوم.....	۱۳
۱.۲. مقدمه.....	۱۳
۲.۲. بسترینه تجربی پژوهش.....	۱۳
۱.۲.۲. تحقیقات خارجی.....	۱۴
۲.۲.۲. تحقیقات داخلی.....	۱۷
۳.۲. بسترینه نظری پژوهش.....	۲۰
۱.۳.۲. سرمایه اجتماعی.....	۲۱
۱.۱.۳.۲. طرح مفهوم سرمایه اجتماعی.....	۲۱
۲.۱.۳.۲. تاریخچه سرمایه اجتماعی.....	۲۳
۳.۱.۳.۲. منابع تشکیل دهنده سرمایه اجتماعی.....	۲۴
۴.۱.۳.۲. مزای و معایب سرمایه اجتماعی.....	۲۶
۵.۱.۳.۲. ابعاد و شاخص های سرمایه اجتماعی.....	۲۷
۶.۱.۳.۲. سطوح سرمایه اجتماعی.....	۳۳

- ۳۵..... نظریه پردازان سرمایه اجتماعی.....۷.۱.۳.۲
- ۳۵..... بچی بوردی.....۱.۷.۱.۳.۲
- ۳۷..... فرانسویس فوکولما.....۲.۷.۱.۳.۲
- ۳۹..... جیمز کلین.....۳.۷.۱.۳.۲
- ۴۰..... رابرت پاتنام.....۴.۷.۱.۳.۲
- ۴۲..... رونالدینی گلپهارت.....۵.۷.۱.۳.۲
- ۴۲..... کلاوس افه.....۶.۷.۱.۳.۲
- ۴۳..... جین جاکوبس.....۷.۷.۱.۳.۲
- ۴۴..... سرمایه اجتماعی و جنسیت.....۸.۱.۳.۲
- ۴۹..... آسپهای اجتماعی.....۲.۳.۲
- ۴۹..... آسپ شناسی.....۱.۲.۳.۲
- ۵۱..... مفاهیم نزدیک به آسپهای اجتماعی.....۲.۲.۳.۲
- ۵۳..... ویژگی های آسپ اجتماعی.....۳.۳.۲
- ۵۴..... تئوری های مربوط به انحرافات.....۴.۲.۳.۲
- ۵۵..... نظریه های بی سازمانی اجتماعی.....۱.۴.۲.۳.۲
- ۵۵..... نظریه آنومی دورکم.....۲.۴.۲.۳.۲
- ۵۶..... نظریه ساختار اجتماعی و آنومی.....۳.۴.۲.۳.۲
- ۵۹..... نظریه های خرده فرهنگی.....۴.۴.۲.۳.۲
- ۶۲..... تئوری کنترل اجتماعی.....۵.۴.۲.۳.۲
- ۶۳..... تئوری انتخاب عقلاری.....۶.۴.۲.۳.۲
- ۶۴..... تئوری بچوند افتراقی.....۷.۴.۲.۳.۲
- ۶۵..... تئوری توسعه اجتماعی.....۸.۴.۲.۳.۲
- ۶۶..... تئوری تعاملی.....۹.۴.۲.۳.۲
- ۶۶..... جنسیت و آسپ های اجتماعی.....۵.۲.۳.۲
- ۶۹..... چارچوب نظری و مدل تحلیلی.....۴.۲
- ۷۳..... فرضیات پژوهش.....۵.۲

فصل سوم روش شناسی

۷۶.....	۳. فصل سوم.....
۷۶.....	۱.۳. مقدمه.....
۷۶.....	۲.۳. روش تحقیق.....
۷۷.....	۳.۳. موضوع سنجش.....
۷۷.....	۱.۳.۳. تعریف نظری و عملیاتی متغیر وابسته.....
۸۰.....	۲.۳.۳. تعریف نظری و عملیاتی متغیر مستقل.....
۸۰.....	تعریف نظری سرمایه اجتماعی.....
۸۴.....	تعریف عملیاتی سرمایه اجتماعی.....
۸۶.....	۳.۳.۳. تعریف نظری و عملیاتی متغیرهای واسطه‌ای.....
۸۷.....	۴.۳.۳. تعریف نظری و عملیاتی متغیرهای زمینه‌ای.....
۸۸.....	۴.۳. جامعه آماری.....
۸۹.....	۵.۳. روش نمونه‌گیری.....
۸۹.....	۶.۳. حجم نمونه.....
۹۱.....	۷.۳. واحد تحلیلی و واحد آماری.....
۹۱.....	۸.۳. ابزار گردآوری داده‌ها.....
۹۲.....	۹.۳. پایایی و اعتبار ابزار تحقیق.....
۹۲.....	۱.۹.۳. پایایی.....
۹۲.....	۱.۱.۹.۳. روایی و پایایی متغیر سرمایه اجتماعی.....
۹۵.....	۲.۱.۹.۳. پایایی متغیرهای وابسته و واسطه‌ای.....
۹۵.....	۲.۹.۳. اعتبار.....
۹۶.....	۱۰.۳. فنون مورد استفاده برای تجزیه و تحلیل داده‌ها.....

فصل چهارم تجزیه و تحلیل داده‌ها

۹۸.....	۴. فصل چهارم.....
۹۸.....	۴.۱. مقدمه.....
۹۸.....	۲.۴. داده‌های توصیفی پژوهش.....
۹۸.....	۱.۲.۴. سن.....

- ۲.۲.۴. تحصیلات: ۹۹.....
- ۳.۲.۴. وضعیت اشتغال به تحصیلی: ۹۹.....
- ۴.۲.۴. وضعیت مهاجرت: ۱۰۰.....
- ۵.۲.۴. وضعیت اشتغال: ۱۰۰.....
- ۶.۲.۴. شغل: ۱۰۱.....
- ۷.۲.۴. درآمد ماهانه: ۱۰۱.....
- ۸.۲.۴. توزیع گویع های عضویت در گروه های جامعه: ۱۰۳.....
- ۹.۲.۴. توزیع گویع های حمایت دریافت شده از گروه های جامعه: ۱۰۵.....
- ۱۰.۲.۴. توزیع گویع های حمایت اقتصادی دریافت شده از افراد: ۱۰۷.....
- ۱۱.۲.۴. توزیع گویع های حمایت احساسی و عاطفی دریافت شده از افراد: ۱۰۸.....
- ۱۲.۲.۴. توزیع گویع های حمایت در زمینه کسب اطلاعات از افراد: ۱۱۰.....
- ۱۳.۲.۴. توزیع گویع های همنشویی و دوستی دریافت شده از افراد: ۱۱۱.....
- ۱۴.۲.۴. توزیع گویع های فعالیت شهروندی: ۱۱۳.....
- ۱۵.۲.۴. توزیع گویع های سرمایه اجتماعی شناختی: ۱۱۴.....
- ۱۶.۲.۴. توزیع گویع های دسترسی به مواد مخدر: ۱۱۵.....
- ۱۷.۲.۴. توزیع گویع های انزوای اجتماعی: ۱۱۷.....
- ۱۸.۲.۴. توزیع گویع های تمایل به فرار از منزل: ۱۱۹.....
- ۱۹.۲.۴. توزیع گویع های مصرف مواد مخدر: ۱۲۰.....
- ۲۰.۲.۴. توزیع گویع های تمایل به تهی و خرید و فروش مواد مخدر: ۱۲۲.....
- ۲۱.۲.۴. توزیع گویع های نگرش به فحشا: ۱۲۳.....
- ۲۲.۲.۴. توزیع گویع های خشونت تجربه شده در اقامتگاه: ۱۲۵.....
- ۲۳.۲.۴. توزیع گویع های خشونت تجربه شده در محیط کار: ۱۲۸.....
- ۲۴.۲.۴. توزیع گویع های کنترل و نظارت خانواده: ۱۳۱.....
- ۲۵.۲.۴. توزیع گویع های کنترل و نظارت اقامتگاه: ۱۳۲.....
- ۲۶.۲.۴. توزیع گویع های بستگی اجتماعی: ۱۳۵.....
- ۲۷.۲.۴. وضعیت سرمایه اجتماعی افراد مورد مطالعه: ۱۳۷.....

- ۲۸.۲.۴. شاخص های توصیفی..... ۱۳۹
- ۳.۴. تحلیلی تئوری داده ها و آزمون فرضیات تحققی..... ۱۴۲
- ۴.۴. یافته های جانبی پژوهش..... ۱۵۱
- رابطه متغیر های مختلف با سطح اقامتگاه..... ۱۵۱
- ۵.۴. تحلیلی رگرسیون چند متغیری جهت بخشبندی آسریب های اجتماعی..... ۱۵۲

فصل پنجم نتیجه گیری

۵. فصل پنجم..... ۱۵۸
- ۱.۵. مقدمه..... ۱۵۸
- ۲.۵. خلاصه مربوط به یافته های توصیفی..... ۱۵۸
- ۳.۵. خلاصه مربوط به آزمون فرضیه ها..... ۱۶۲
- ۴.۵. بحث و نتیجه گیری:..... ۱۶۷
- ۵.۵. پیشنهادات تحققی:..... ۱۷۲
- ۶.۵. محدودیت ها:..... ۱۷۳
- فهرست منابع فارسی:..... ۱۷۴
- فهرست منابع انگلیسی:..... ۱۷۹
- پیوست ها..... ۱۸۳

فهرست جداول

عنوان جدول

صفحه

جدول شماره ۱-۲ ابعاد و شاخص‌های سرمایه اجتماعی.....	۳۳
جدول شماره ۱-۳ ابعاد سرمایه اجتماعی و اهداف این ابعاد.....	۸۳
جدول شماره ۲-۳ سطح رفاهی اقامتگاهها.....	۹۱
جدول شماره ۳-۳ نتایج آلفای کرونباخ.....	۹۵
جدول شماره ۱-۴ توزیع فراوانی، درصد و درصد تجمعی سن.....	۹۹
جدول شماره ۲-۴ توزیع فراوانی، درصد و درصد تجمعی تحصیلات.....	۹۹
جدول شماره ۳-۴ توزی فراوانی و درصدی اشتغال به تحصیله.....	۱۰۰
جدول شماره ۴-۴ توزیع فراوانی و درصدی مهاجرت.....	۱۰۰
جدول شماره ۵-۴ توزیع فراوانی و درصدی اشتغال.....	۱۰۱
جدول شماره ۶-۴ توزیع فراوانی و درصدی عنوان های شغل.....	۱۰۱
جدول شماره ۷-۴ توزیع فراوانی، درصد و درصد تجمعی درآمد ماهانه افراد شاغل.....	۱۰۲
جدول شماره ۸-۴ توزیع فراوانی گویع های عضویت در گروه های جامعه.....	۱۰۳
جدول شماره ۹-۴ توزیع فراوانی گویع های حمایت دریافت شده از گروه های جامعه.....	۱۰۵
جدول شماره ۱۰-۴ توزیع فراوانی گویع های حمایت اقتصادی دریافت شده از افراد.....	۱۰۷
جدول شماره ۱۱-۴ توزیع فراوانی گویع های حمایت احساسی و عاطفی دریافت شده از افراد.....	۱۰۸
جدول شماره ۱۲-۴ توزیع فراوانی گویع های حمایت در زمینه کسب اطلاعات از افراد.....	۱۱۰
جدول شماره ۱۳-۴ توزیع فراوانی گویع های هم‌نشینی و دوستی دریافت شده از افراد.....	۱۱۱
جدول شماره ۱۴-۴ توزیع فراوانی گویع های فعالیت شهروندی.....	۱۱۳
جدول شماره ۱۵-۴ توزیع فراوانی گویع های سرمایع اجتماعی شناختی.....	۱۱۴
جدول شماره ۱۶-۴ توزیع فراوانی گویع های دسترسی به مواد مخدر.....	۱۱۵
جدول شماره ۱۷-۴ توزیع گویع های انزوای اجتماعی.....	۱۱۷
جدول شماره ۱۸-۴ توزیع فراوانی گویع های تمایلی به فرار از منزل.....	۱۱۹

- جدول شماره ۴-۱۹ توزیع فراوانی گویع های مصرف مواد مخدر..... ۱۲۰
- جدول شماره ۴-۲۰ توزیع فراوانی گویع های تمایل به تهی و خرید و فروش مواد مخدر..... ۱۲۲
- جدول شماره ۴-۲۱ توزیع فراوانی گویع های نگرش به فحشا..... ۱۲۳
- جدول شماره ۴-۲۲ توزیع فراوانی گویع های خشونت تجربه شده در اقامتگاه..... ۱۲۵
- جدول شماره ۴-۲۳ توزیع فراوانی گویع های خشونت تجربه شده در محیط کار..... ۱۲۸
- جدول شماره ۴-۲۴ توزیع فراوانی گویع های کنترل و نظارت خانواده..... ۱۳۱
- جدول شماره ۴-۲۵ توزیع فراوانی گویه های کنترل و نظارت اقامتگاه..... ۱۳۲
- جدول شماره ۴-۲۶ توزیع فراوانی گویع های بستگی اجتماعی..... ۱۳۵
- جدول شماره ۴-۲۷ فراوانی سرمایه اجتماعی و ابعاد آن..... ۱۳۷
- جدول شماره ۴-۲۸ شاخص های توصیفی متغیرهای پژوهش..... ۱۳۹
- جدول شماره ۴-۲۹ آزمون همبستگی بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و کنترل اجتماعی..... ۱۴۲
- جدول شماره ۴-۳۰ آزمون همبستگی بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و بستگی اجتماعی..... ۱۴۲
- جدول شماره ۴-۳۱ آزمون همبستگی بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و انزوای اجتماعی..... ۱۴۳
- جدول شماره ۴-۳۲ آزمون همبستگی بررسی رابطه کنترل اجتماعی و آسیب های اجتماعی..... ۱۴۳
- جدول شماره ۴-۳۳ آزمون همبستگی بررسی رابطه بستگی اجتماعی و آسیب های اجتماعی..... ۱۴۳
- جدول شماره ۴-۳۴ آزمون همبستگی بررسی رابطه انزوای اجتماعی و آسیب های اجتماعی..... ۱۴۴
- جدول شماره ۴-۳۵ آزمون همبستگی بررسی رابطه کنترل اجتماعی با دسترسی، مصرف و تمایل به خرید و فروش مواد مخدر..... ۱۴۴
- جدول شماره ۴-۳۶ آزمون همبستگی بررسی رابطه کنترل اجتماعی و نگرش به فحشا..... ۱۴۵
- جدول شماره ۴-۳۷ آزمون همبستگی بررسی رابطه کنترل اجتماعی و تجربه خشونت..... ۱۴۵
- جدول شماره ۴-۳۸ آزمون همبستگی بررسی رابطه کنترل اجتماعی و تمایل به فرار از منزل..... ۱۴۶
- جدول شماره ۴-۳۹ آزمون همبستگی بررسی رابطه کنترل اجتماعی و نكديگری..... ۱۴۶
- جدول شماره ۴-۴۰ آزمون همبستگی بررسی رابطه بستگی اجتماعی با دسترسی، مصرف و تمایل به خرید و فروش مواد مخدر..... ۱۴۷
- جدول شماره ۴-۴۱ آزمون همبستگی بررسی رابطه بستگی اجتماعی و نگرش به فحشا..... ۱۴۷
- جدول شماره ۴-۴۲ آزمون همبستگی بررسی رابطه بستگی اجتماعی و تجربه خشونت..... ۱۴۸
- جدول شماره ۴-۴۳ آزمون همبستگی بررسی رابطه بستگی اجتماعی و تمایل به فرار از منزل..... ۱۴۸

فصل اول

کلیات تحقیق

۱. فصل اول

۱,۱ مقدمه

امروزه دوره جدیدی از حیات بشر آغاز شده و جامعه‌ی نوینی متفاوت از گذشته در حال شکل‌گیری است. جامعه‌ای که تغییرات و تحولاتی به مراتب عظیم‌تر و شگرف‌تر از تمام فصول تاریخ خویش را تجربه می‌نماید و تغییرات در تمام ابعاد زندگی وی از ساختارهای اجتماعی- خانوادگی گرفته تا روابط اقتصادی- سیاسی رسوخ نموده است.

شتاب تغییرات به گونه‌ای است که سبب تغییر در مسائل اجتماعی نیز شده است. روند سریع مهاجرت به شهرها و فقدان منابع کافی و نزول استاندارد زندگی، مسائل و مشکلات و آسیب‌های خاصی را در زندگی شهری پدید آورده است.

ناشناس ماندن، بیگانگی اجتماعی، بی‌خبری و نداشتن امنیت روانی یا پشتوانه‌های اجتماعی از پدیده‌هایی بوده، که از اوایل قرن بیستم موجبات دل‌مشغولی بیشتر جامعه‌شناسان غربی شده است.

آسیب‌های اجتماعی چون فرار نوجوانان و دختران، طلاق، اعتیاد، خشونت، روسپیگری و... که می‌توان از آنها به عنوان انحراف از هنجارهای اجتماعی نام برد، خود می‌توانند زمینه‌ساز دیگر مشکلات و بزهکاری‌ها شوند. هنگامی که انحراف و بزهکاری در افراد جامعه رخ می‌نماید، عوارض آن محدود به فرد نمانده، بازتاب آن به جامعه باز خواهد گشت و گاه حتی به یک جامعه نیز محدود نمی‌ماند.

مفهوم سرمایه اجتماعی^۱ که به تازگی در نوشته‌های مربوط به علوم اجتماعی وارد شده است به طور خلاصه شامل سرمایه و منابع حاصل از نهادها، روابط و هنجارهایی است که کنش متقابل اجتماعی جامعه را به لحاظ کمی و کیفی شکل می‌دهد. این مفهوم به دلیل ماهیت و

^۱-Social capital

محتوایی که دارد از این پتانسیل برخوردار است تا در تحلیل های نظری در حوزه های مختلف به کار گرفته شود، که یکی از آنها حوزه آسیب های اجتماعی است. امروزه ماهیت پیچیده آسیب های اجتماعی ایجاب می کند تا در برخورد و شناخت با تجدید و تکمیل نظریات موجود، با اتکا به یافته های نوین، دایره شناخت خود را گسترده تر سازیم. از این منظر سرمایه اجتماعی به عنوان ابزار اساسی قابلیت و کارایی بالایی در تبیین و توضیح مسائل و مشکلات، از جمله آسیب های اجتماعی دارد. چنان چه میتوان از آن به عنوان راه حل مشکلات اجتماعی نام برد. بنابراین در صورتی که عناصر این مفهوم به خوبی مورد بررسی قرار گیرد و در یک قالب منسجم مدون گردد، قادر است تا به خوبی در شناخت و تحلیل آسیب ها مؤثر واقع شده و راهکارهای مناسبی را در بحث پیشگیری در اختیارمان قرار دهد (چلبی، ۱۳۸۴: ۳).

در این پژوهش به رابطه سرمایه اجتماعی و آسیب های اجتماعی در بین ساکنین اقامتگاه های دخترانه شهر تهران پرداخته خواهد شد. روند رو به رشد مهاجرت افراد جوان جویای کار در سال های اخیر، تهران را با مشکلات عمده ای روبرو کرده است. به دنبال بالارفتن سطح تحصیلات زنان و نیاز به اشتغال، مهاجرت دختران و زنان جویای کار به تهران نیز افزایش یافته است. خوابگاه های خصوصی (پانسیون) که از طرف سازمان میراث فرهنگی و گردشگری عنوان اقامتگاه برای آن انتخاب شده است، محلی برای زندگی افراد مجرد مهاجری است، که به تنهایی در جستجوی کار و یا تحصیل به تهران مهاجرت کرده اند. با توجه به رشد آسیب های اجتماعی و مشکلاتی که افراد ساکن در این اقامتگاه ها با آن روبرو هستند، و بر اساس تجربیات محقق، در مورد این اماکن پژوهش در خصوص رابطه سرمایه اجتماعی و آسیب های اجتماعی افراد ساکن در اقامتگاه های شهر تهران لازم به نظر می رسد.

سرمایه اجتماعی از دیدگاه های مختلف و توسط صاحب نظران زیادی به بحث و بررسی گذاشته شده است. در تحقیق حاضر این مفهوم مهم دارای دو بعد مهم «سرمایه اجتماعی

ساختاری» و « سرمایه اجتماعی شناختی» است. و در کنار این مسأله آسیب‌های اجتماعی نیز در بین دختران ساکن در اقامتگاه های شهر تهران از جمله مباحث اساسی و کلیدی این پژوهش می باشد. که در قالب تحقیقی با عنوان بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و آسیب های اجتماعی در بین ساکنین اقامتگاه های دخترانه شهر تهران مورد بحث و بررسی قرار می گیرد. و سپس رابطه بین سرمایه اجتماعی و انواع آسیب‌های اجتماعی را مورد بررسی قرار داده و مکانیسم‌هایی را که در این رابطه دخیل هستند نمایان سازیم.

۲.۱. طرح مسئله

طی یک دهه اخیر با رشد فزاینده معتادان مواد مخدر به تدریج شاهد تغییراتی در الگوی مصرف مواد بوده‌ایم. یکی از این تغییرات، شیوع مصرف مواد در بین زنان و دختران بوده است. براساس نتایج به دست آمده از پژوهش ارزیابی سریع سوء مصرف مواد در ایران (رزاقی و دیگران، ۱۳۷۹) نسبت رواج سوء مصرف مواد بین دو گروه مردان و زنان به ترتیب (۹۳/۴) درصد و (۶/۶) درصد بوده است. در این مطالعه بالاترین نسبت سوء مصرف زنان در مناطق تهران (۱۳/۳) درصد و کرمان ۱۲ درصد بوده است. در واقع بر اساس یافته‌های پژوهش مذکور زنان به سرعت به جمعیت سوءمصرف کنندگان مواد وارد می شوند و در حال حاضر نیز به تدریج مساله زنان معتاد یکی از مشکلات جامعه شهری را تشکیل می‌دهد.

بر اساس گزارش مذکور در سال ۱۳۷۶ حدود ۳ درصد جمعیت پذیرش شده به وسیله مراکز باز پروری کشور را زنان تشکیل داده‌اند. همچنین در همین سال (۵/۷) درصد از جمعیت پذیرش شده به وسیله واحدهای پذیرش و پیگیری معتادان خود معرف کشور زن بوده‌اند (مدنی قهفرخی، ۱۳۸۲: ۲۰-۱۹).

در سال‌های اخیر با شایع شدن مصرف مواد روانگردان جدید مثل اکستازی در بین جوانان و نوجوانان گزارش‌هایی دال بر سوء مصرف این مواد در بین دختران جوان گزارش شده است (مدنی قهفرخی، ۱۳۸۲: ۲۰).

مطابق نتایج به دست آمده در تمامی تحقیقات انجام شده، علیرغم استفاده از ابزارهای سنجش متفاوت و همچنین اجرای طرح در مناطق گوناگون همواره نرخ شیوع اختلالات روانی در زنان بیش از مردان بوده است (مدنی قهفرخی، ۱۳۸۲: ۲۷).

آسیب اجتماعی قابل بررسی دیگر پدیده فرار^۱ دختران است. در ایران تعداد نوجوانان فراری به گونه نگران کننده‌ای در حال افزایش است، به طوری که تعداد دختران فراری در سال ۱۳۷۸، بیست برابر بیشتر از سال ۱۳۶۵ بوده است و در چهار ماه آخر سال ۱۳۸۰، ۶۱۵۱ نوجوان فراری دختر دستگیر شده‌اند (صمدی‌راد، ۱۳۸۱: ۱۶).

۴۴ درصد از دختران فراری توسط اعضای خانواده مورد سوء استفاده جنسی قرار گرفته‌اند و ۷۳ درصد از دختران فراری اظهار نمودند که خانواده‌هایشان به نیازهای عاطفی آنان کمتر توجه می‌کردند. علاوه بر این، بیش از ۶۰ درصد از دختران فراری با خانواده خود اختلاف و کشمکش داشته‌اند و در حدود ۶۰ درصد از دختران فراری اظهار نموده‌اند که یکی از اعضای خانواده آنان اعتیاد دارند (محمد خانی، ۱۳۸۶: ۱۵۴).

در رابطه با فحشا و زنان خود فروش آمار و ارقام واقعی در دست نیست اما می‌توان به وضوح افزایش آن را در جامعه مشاهده کرد. سن روسپیگری در دهه ۶۰ و ۷۰ در رده سنی بالای ۳۰ سال بوده است اما اکنون از ۱۵ سال به بالاست. اگر پیش از این روسپیگری بخاطر رفع نیازهای اولیه بود اکنون به خاطر رفع نیازهای ثانویه است (www.shia-onlin.ir).

اعمال خشونت به صورت ضرب و جرح و یا زندانی کردن در خانه و یا اشکال روانی به شکل ایجاد رعب و وحشت و تهدید یا اهانت و نسبت‌های ناروا ظاهراً به منظور جلوگیری از فساد و یا

^۱-Runaway

خیانت انجام می‌شود (کریمی، ۱۳۸۹: ۱۰). زنان در محیط‌های کاری توسط ارباب یا صاحب کار یا مسئولان بالادست مورد تجاوز قرار می‌گیرند. زنان با شکلی از ترور شخصیت نظیر عدم امنیت در خیابان یا محیط کار و گاه تحمل مزاحمت جنسی برای حفظ شغل و دریافت حقوق ماهانه روبرو هستند (کریمی، ۱۳۸۹: ۱۰).

در جامعه امروز با میزان بالایی از فقر، بیکاری و آسیب‌های اجتماعی به ویژه در زنان مواجه هستیم. آمارها حاکی از نامطلوب بودن شرایط اجتماعی، اقتصادی زنان نسبت به مردان است. ۸۸ درصد درآمد کشور در دوره زمانی ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵ متعلق به مردان بوده است. بیکاری مهم ترین عامل فقر در ایران است، بحران بیکاری گسترده در ایران ۴۰ درصد مردم را که شامل ۲۸ میلیون نفر می‌شود، به زیر خط فقر مطلق یا نسبی برده است. نرخ بیکاری زنان ۵۰ درصد بیشتر از مردان است. از سال ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵، بیکاری مردان ۲۸ درصد کاهش داشته، در حالی که بیکاری زنان ۱/۵ درصد رشد کرده است. (۸۸/۷) درصد نرخ بیکاری در شهرها و (۵۹/۴) درصد نرخ بیکاری در روستاها در ایران متعلق به زنان با تحصیلات عالی یا متوسط است (الوانی، ۱۳۸۱: ۲۲). بدنبال بیکاری در شهرهای مختلف و مهاجرت به تهران میزان مشکلات و آسیب‌های اجتماعی در تهران رو به افزایش گذاشته است.

می‌توان با تئوریهای گوناگونی، به تبیین آسیب‌های اجتماعی پرداخت، از جمله تئوری سرمایه اجتماعی که به جای تأکید بر متغیرهای فردی از قبیل شخصیت، بر نحوه تأثیر کیفیت محتوا و ساختار روابط اجتماعی بر انتقال منابع تمرکز می‌کند و بیان می‌کند که روابط اجتماعی ابزارهایی هستند که از طریق آنها سرمایه گذاری‌های اجتماعی شکل می‌گیرند و این روابط که برای افراد بسیار مهم تلقی می‌شوند، باعث عمیق‌تر شدن تعهدات و احترام متقابل بین افراد می‌گردند و زمینه کاهش آسیب‌های اجتماعی را فراهم می‌کنند.